

MARIA TERESA MORAWSKA-HORAWSKA (1925-2020)

27 stycznia 2020 r. zmarła prof. dr hab. Maria Teresa Morawska-Horawska – meteorolog i klimatolog, były pracownik Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytutu Geografii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytetu Pedagogicznego), Oddziału Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Krakowie oraz Członek Honorowy Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, Członek Oddziału Krakowskiego (1956), Przewodnicząca Komisji Rewizyjnej Oddziału w Krakowie w latach 1974-1996 i członek Zarządu Głównego (1974-1988).

Maria Teresa Morawska-Horawska urodziła się 1 listopada 1925 r. w Krakowie w rodzinie związanej z tym miastem od ponad 200 lat. W 1939 r. ukończyła szkołę podstawową i zdała egzamin do Państwowego Gimnazjum Ogólnokształcącego im. Królowej Wandy w Krakowie, lecz rozpoczęcie edukacji w placówce uniemożliwił wybuch II wojny światowej. Przez pewien czas korzystała z nauczania na tajnych kompletach, ale musiała z niego zrezygnować, gdyż prowadzone tam lekcje kolidowały z lekcjami w Szkole Handlowej, której stała się uczennicą. Niemal przez cały okres wojenny uczęszczała do szkół handlowych niższego i wyższego stopnia. Zaraz po zakończeniu wojny zdała maturę w Liceum Administracyjnym i rozpoczęła studia jako wolny słuchacz na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybierając geografę jako przedmiot studiów. Aby stać się pełnoprawną studentką musiała zdać egzaminy uzupełniające z łaciny i fizyki na poziomie maturalnym oraz z matematyki, których to przedmiotów w szkołach, do których uczęszczała nie uczono bądź wykładano w bardzo ograniczonym zakresie.

W trakcie trzeciego roku studiów uzyskała stanowisko zastępcy młodszego asystenta w Obserwatorium Astronomicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, w Katedrze Astronomii, którymi kierował znakomity astronom, profesor Tadeusz Banachiewicz. Rozpoczęła tam pracę jako obserwator meteorologiczny, stając się równocześnie ryczałtowym obserwatorem Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (PIHM). Dyplom magistra filozofii z zakresu geografii uzyskała w 1949 roku. Profesor Józef Szaflarski w recenzji Jej pracy magisterskiej, dotyczącej zachmurzenia i usłonecznienia Krakowa,

napisał że jest ona na poziomie pracy doktorskiej. Otrzymała za nią nagrodę pieniężną Dyrektora Obserwatorium Astronomicznego Profesora Tadeusza Banachewicza, która umożliwiła jej pierwszy wyjazd za granicę.

W 1955 r., będąc starszym asystentem Uniwersytetu Jagiellońskiego i pragnąc poszerzyć wiedzę praktyczną z zakresu meteorologii synoptycznej, podjęła pracę w Państwowym Instytucie Hydrologiczno-Meteorologicznym w Okręgowym Biurze Pogody w Krakowie, przekształconym w 1957 r. w Biuro Prognoz. Zatrudniona jako synoptyk, uzyskiwała kolejne stopnie związane z tym stanowiskiem. W latach 1952-1959, oprócz pracy w Obserwatorium Astronomicznym UJ, a następnie w PIHM, prowadziła wykłady z klimatologii i meteorologii na Studium Zaocznym Instytutu Geografii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Pracowała tam również w latach późniejszych jako profesor - w sumie przez okres 19 lat. W 1961 r. uzyskała w Uniwersytecie Jagiellońskim stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych za pracę pt. *Zachmurzenie i ustępcznienie Krakowa w latach 1859-1958*, w której wykazała wpływ aglomeracji miejskiej na tendencje zmian tych dwóch elementów meteorologicznych. Wkrótce po uzyskaniu stopnia doktora otrzymała od profesora Mieczysława Klimaszewskiego, ówczesnego Dyrektora Instytutu Geografii UJ, który jednocześnie był promotorem Jej pracy doktorskiej, propozycję przejścia do Uniwersytetu. Nie skorzystała z tej szansy i pozostała w PIHM. Uzyskała tam stanowisko adiunkta, a w 1965 r. stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego. Następnie rozpoczęła pracę w Zakładzie Hydrologii i Meteorologii Regionalnej PIHM, którego kierownikiem była dr Janina Lewińska. Osiągnęła tam stanowisko kierownika Pracowni Przemysłowych Zanieczyszczeń Atmosfery, zajmując się zagadnieniami dotyczącymi ochrony powietrza.

W 1973 r. została powołana na stanowisko docenta i objęła kierownictwo Biura Prognoz Oddziału PIHM w Krakowie, które w 1981 r. przekształcono w Zakład Prognoz Regionalnych Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej. W jego skład wchodziło 6 jednostek organizacyjnych, m.in. Sekcja Prognoz Meteorologicznych, Pracownia Prognoz Hydrologicznych, Pracownia Interpretacji Danych Satelitarnych i Metodyki Prognoz Regionalnych oraz Lotniskowe Biuro Meteorologiczne w Krakowie i Rzeszowie. W 1980 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk geograficznych w zakresie klimatologii, nadany przez Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk za pracę pt. *Wpływ środowiska geograficznego na rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń powietrza w aglomeracji krakowskiej oraz metoda prognozy średniego dobowego stężenia SO₂ dla obszarów miejskich na przykładzie Krakowa*. Prognozy stężenia SO₂ przygotowane w oparciu o tę metodę przekazywane były przez pewien okres do Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej w Krakowie oraz do radia i prasy krakowskiej. W lutym 1990 r. Maria Morawska-Horawska uzyskała tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk przyrodniczych, a w październiku 1993 r. profesora zwyczajnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Jednocześnie do 1995 r. pozostawała pracownikiem naukowym w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej, z którym związana była przez ponad 40 lat.

Na szczególną uwagę zasługuje działalność Profesor Morawskiej-Horawskiej jako nauczyciela akademickiego. Przez wiele lat kształciła studentów na kierunku geografia

w Wyższej Szkole Pedagogicznej (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny). Również w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej młodzi pracownicy odbywający staże naukowe lub rozpoczynający pracę zawodową w tej jednostce korzystali z doświadczenia Pani Profesor oraz zaliczali praktyki zawodowe.

Prace naukowe Profesor Marii Morawskiej-Horawskiej dotyczyły zagadnień:

- klimatu miejskiego (obszarów zurbanizowanych), ze szczególnym uwzględnieniem zachmurzenia, usłonecznienia, inwersji temperatury powietrza i zanieczyszczenia atmosfery miejskiej związkami siarki i pyłami oraz ich wpływem na zdrowie mieszkańców Krakowa;
- klimatu Tatr, w tym warunków anemologicznych i termicznych;
- meteorologii synoptycznej, głównie prognozowania sytuacji powodziowych;
- roli prądów strumieniowych w powstawaniu opadów powodziowych i wiatru halnego.

Dorobek naukowy Profesor Marii Morawskiej-Horawskiej liczy ponad 90 pozycji. Publikacje te ukazały się w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych. Ponadto 45 opracowań niepublikowanych (ekspertyz) zostało przekazanych do wykorzystania w praktyce, w tym wiele dla potrzeb planowania przestrzennego. Kilka z nich przyczyniło się do likwidacji obiektów przemysłu ciężkiego w Krakowie i Skawinie. Na szczególną uwagę zasługuje praca *Metoda prognozy średniego dobowego stężenia SO₂ dla obszarów miejskich na przykładzie Krakowa* (1978), dzięki której Kraków stał się pierwszym polskim miastem z codzienną prognozą stężenia dwutlenku siarki.

Za działalność naukową i społeczną Profesor Maria Morawska-Horawska została wyróżniona licznymi odznaczeniami i nagrodami. Otrzymała Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi oraz złote odznaki: 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego, za zasługi w Zwalczaniu Powodzi, za zasługi dla Ziemi Krakowskiej, za Pracę Społeczną dla Miasta Krakowa, za zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, członkostwo honorowe Polskiego Towarzystwa Geofizycznego i nagrodę naukową za całokształt osiągnięć naukowych w dziedzinie geofizyki.

W pamięci pozostanie jako osoba niezwykle prawa, sumienna, pracowita, opanowana i cierpliwa. Była człowiekiem obowiązkowym, skromnym, prostolinijnym i niezmiernie życzliwym dla ludzi. Wysoko oceniano Jej aktywność naukową, społeczną, organizacyjną i dydaktyczną. Osoby, które znały Profesor Marię Morawską-Horawską podkreślały jeszcze inne cechy Jej osobowości, między innymi zamiłowanie do podróży oraz książek podróżniczych i biografii sławnych ludzi. Dr Piotr Lewik, współpracownik i uczeń Profesor Marii Morawskiej-Horawskiej z Instytutu Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, poproszony o kilka słów na Jej temat, tak wspomina Panią Profesor:

„Podzielę się wspomnieniami z wyjazdów do Ukrainy, których uczestnikami byli pracownicy kilku krakowskich uczelni i urzędów, ludzie w różnym wieku i na różnych stanowiskach. W pamięci utkwiała mi scena, gdy cała grupa wędrowała stromą, śliską ścieżką. Pani Profesor Morawska-Horawska pokonywała ją z wielkim trudem. Jednak ani wtedy, ani na żadnej innej wycieczce nie poprosiła o zwolnienie tempa marszu czy

pominięciu jakiegoś punktu programu. Nigdy też nie oczekiwała specjalnego traktowania i nie okazywała jakiegokolwiek niezadowolenia zarówno z warunków zakwaterowania czy wyżywienia. Zdarzało się, że młodszy i mniej utytułowany uczestnicy wycieczek głośno wyrażali swoje oczekiwania i niezadowolenie z warunków mieszkaniowych, a te w Ukrainie często nie były wówczas zadawalające. Pamiętam, że wtedy Pani Profesor stała spokojnie na końcu kolejki oczekując na klucz do przydzielonego jej pokoju. Jeździła z nami parokrotnie, ale tylko raz poprosiła o coś dla siebie, a mianowicie o zatrzymanie się przy kościele w miejscowości, przez którą przejeżdżaliśmy. Widać było, że tą sytuacją jest wzruszona. Zastrzegła, że możemy zatrzymać się tylko pod warunkiem, że nie zaburzy to dalszych planów wycieczki. Mieliśmy dość duży zapas czasu, więc nie stanowiło to problemu. Dopiero później wyjaśniła nam swoją prośbę, mówiąc, że do tego kościoła chodzili jej przodkowie, a spacer po jego ruinach był dla niej ogromnym przeżyciem. Takim Człowiekiem była Profesor Maria Morawska-Horawska i taka pozostanie w mojej pamięci”.

Profesor Maria Morawska-Horawska została pochowana na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie przy ul. Prandoty (pas 102, grób 72).

Danuta Limanówka, Wanda Wilczyńska-Michalik